

Népmonda, népi emlékezés és helytörténet

UJVÁRY ZOLTÁN

A folklór egyik rendkívül szerteágazó műfaja a népmonda. Már a műfaj meghatározása során is számos bizonytalanság, gyakran egymásnak ellentmondó megállapítások születtek. Kisebb rokon műfajok egymásba csúsznak, vagy érintkeznek, vagy teljesen fedik egymást. Az adomával való keveredés különösképpen gyakori. Ahhoz, hogy a műfajról megfelelő áttekintés készüljön, nyilvánvalóan szükség van a vonatkozó hagyomány minél teljesebb adattárára. Az elrúlt évtizedek kutatásai, helyszíni gyűjtései jól mutatják, hogy milyen gazdag anyag lappang még napjainkban is a néphagyományban. Olyan történeti személyiségről is felszínre kerültek népi elbeszélések, akiket a szakirodalom korábban nem említett. Így pl. Erdész Sándor kutatásainak köszönhető, hogy Báthori Gábor erdélyi fejedelméről több mint két évtizede a népi prózairodalom kis remekeivel ismerkedhetünk meg.¹

A népi emlékezés és a történelem eseményeinek a vizsgálata mind a kutatók, mind a nagyközönség számára valamilyen összefüggést, kapcsolatot sejtet a szójhagyomány és az írott források között. Fontos azt hangsúlyoznunk, hogy a népi elbeszélő prózában a történelemnek olyan sajátos tükrözési formáját látjuk, amelynek egészen mások a vizsgálati, kutatási szempontjai, mint a történettudománynak. A népi emlékezés történelemmel kapcsolatos adataihoz a folklórkutatás módszereivel kell közelítenünk.

A folklór művelőjét nem az érdeklő elsősorban, hogy a szójhagyományban a történelem eseményeivel kapcsolatban fennmaradt emlékezések mennyire hitelesek — bár ez is egyik része a vizsgálatnak —, hanem azt, hogy az eseményt milyen műfajon keresztül, milyen költői, esztétikai stb. formában közvetíti. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a szóbeli költészetnek nincs vagy nem lehet fontos és pontos közlése a történelem kutatója számára.

A helyi mondák hátterében előfordulhat ténylegesen megtörtént vagy ahhoz hasonló esemény. A szójhagyomány sajátosságából következően a történet generációról generációra változhat, sőt, az elbeszélők egyéni fantáziája szerint azonos időpontban is különbözőképpen színeződhet. Ha írott források tanúsítják a hitelességet, a folklórkutató számá-

---

¹ Erdész Sándor: Báthori Gábor a néphagyományokban. Nyiregyháza, 1965.; A Báthori-család eredetmondájáról: Dankó Imre: Opuscula ethnographica. Debrecen, 1977. 170—179.

ra akkor sem az a lényeges, hogy az esemény minden részletében meg-
egyeznek-e az elbeszéléssel, a mondával, hanem elsősorban az, hogy a mon-
da kialakulásában milyen tényezők kaptak szerepet, hogyan került a
néphagyományba és ott milyen funkciót tölt be.

A népi emlékezet minél távolabbi kor eseményeit idézi fel, annál in-
kább veszíti el a valósággal való kapcsolatát. A régmúltról szóló mondák
igen gyakran másodlagosan alakultak ki a történést követően évtizedek-
kel, olykor évszázadokkal később. A honfoglalás mondaköréről egyér-
telműen bizonyítható, hogy a néphagyományba másodlagosan kerültek.
Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy mintegy ezer évvel ezelőtt nem
voltak hasonló elbeszélések a szájhagyományban. A kontinuitás az orális
hagyományban azonban évszázadok folyamán nehezen képzelhető el. Az
emlékezet felfrissítésére időről időre szükség van. Ezt segítette elő kez-
detben az egyház által életben tartott legendák, később az iskolai okta-
tás, még később, különösen egy évszázada a tankönyvek, ponyvanyom-
tatványok és a századfordulótól egy-egy helységgel, tájjal kapcsolatos
kiadványok. Ezek nyomán mindig megújult a helyi hagyomány, jó elbe-
szélők révén gyakran tovább variálódott és olykor a népi próza nagyon
szép alkotásai alakultak ki.

Az alábbiakban olyan népi emlékekről szólok, amelyek számos vo-
natkozásban kapcsolódnak a helyi történelmi eseményeknek, személyek-
nek, településeknek a múltjához. Sorrendben elsőként egy Szent Lászlóval
kapcsolatos történeti mondát emelek ki, amely egy település — *Nagyke-
reki* — nevének eredetét magyarázza. Osváth Pál feljegyzése szerint:

A „népmonda azt tartja a N.-kerekeli helység nevének eredetéről, hogy
midőn Szt. László királyunk holtteste saját akarata folytán N.-váradra
szállítandó volt, a holttesttel együtt jövő barátok ezen akkor telepített
helyiségnél elesteledvén, éjjelre itt maradtak: de csodák csodája mi tör-
tént? az, hogy a halottas kocsi kerekei éjszakának idején önmagukban
megindulván, a kocsi a testtel meg sem állott addig, míg a kitűzött helyre
az az a nagyvárad Szt. László templom elébe nem ért. A Szt.-László
király holttestét vivő szekér kerekeinek itt történt csodás megmozdulása
alkalmából neveztetett ezen helység Kerekeli-nek”.²

A Szent László királyról írásba foglalt legenda a 12—13. század for-
dulóján a magától elindult kocsival kapcsolatos eseményt a következő-
képpen mondja el: „Míglen a hívek a nyári napok hősege s a hosszú
út miatt haboztak, hogy testét Váradra vigyék-e (ugyanis az ő megha-
gyása szerint ide kellett volna temetni, de úgy látszott, okosabb a fehér-
vári egyház mellett dönteni, minthogy az volt közelebb), egy fogadóhoz
értek, ahol a fáradságtól és a szomorúságtól elaludtak. Miután elnyomta
őket az álom, a kocsi, amelyre a testet rakták mindenféle állati vonóerő
nélkül magától indult Váradra a helyes úton. Felébredvén nem talál-
ták a kocsit és vigasztalhatatlanul futkostak szerte a vidéken, amíg meg
nem találták a Várad felé magától futó szekeret, s a ráhelyezett szent
testet. Látván hát a csodát, hogy tudniillik a boldog hitvalló testét isteni
erő viszi ama helyre, ahová temetkezését maga választotta, hálát adva

---

2 Osváth Pál: Bihar vármegye Sárreți járása leírása. Nagyvárad, 1875.

annak, aki félelmetes az ő szent helyén, útjukat minden habozás nélkül Várad felé vették.”³

A legenda nyilvánvalóan nem tartalmaz valóságmagot. A történet a Szent Lászlóval kapcsolatos legendáriumban maradt fenn, amely révén a néphagyomány mondája mindig meg-megújult Biharban. Osváth Pál könyve is hozzájárulhatott a monda fennmaradásához. A Nagykereki nevének magyarázatában a legenda konkrét helyhez való alkalmazását figyelhetjük meg. Az ilyen variációk kialakulása a népköltés jellemző folyamatához tartozik.

Szent László királyról egy másik legenda szélesebb körben ismeretes a magyar nyelvterületen. Ez László királynak a kunokkal folytatott harcaihoz kapcsolódik. A történetnek a hagyományban való folytonosságához nagymértékben hozzájárultak a Szent László életéről, csodás tetteiről szóló prédikációk és különböző írások, nyomtatványok. Figyelemre méltó, hogy Temesvári Pelbárt erdélyi népmondaként mondja el Szent László hadakozását a kunokkal és az alábbi monda is egykori erdélyi kapcsolatokra mutat. Az al-dunai Hertelendy-falván (Vojlovica) jegyeztem fel 1966-ban egy 80 éves székely asszonytól, aki szép Mátyás-mondákat is előadott. A hagyományt őrző Kovács Júlia írástudatlan apjától hallotta a történetet, aki családjával a múlt század végén (1883) a bukovinai Andrásfalváról települt át az Al-Duna-mentére. A monda nemcsak az általánosabban ismert motívumot — az aranyak kővé változtatását — s a győzelmet mondja el, hanem azonkívül tartalmaz még két csodatételt. László király a győztes seregnek ételmet és italt teremt: bivalycsorda jön elő imájára és kardja éle nyomán forrás fakad a sziklából.

Úgy gondolom, hogy hasznos adalékul szolgál a bemutatásra kerülő mondai variáns a Szent Lászlóval kapcsolatos hagyomány vizsgálatához. A mondat magnetofonszalagon is rögzítette, amelyet — egészen csekély, stiláris módosításomtól eltekintve — az adatközlőm a következőképpen mondott el:

„Anyáméktól hallottam, hogy ő szent király volt és egy fejjel nagyobb volt, mint a többi vitézek.

Az akkori időben nem úgy volt, hogy katonának besorozták és menjen katonának a háborúba, hanem a király ment legelől. Akkor már olyan nagy volt Magyarország, hogy három tenger mosta a határát. Itt meg a kunok bejöttek és ezt a délvidéket rabolták. És ő nem tudta, mert akkor se telefon nem volt, se semmi, hanem véres kardot hordoztatott az országban, hogy menjenek, mert veszélyben van Dél-Magyarország. Vitték a menyecskeket, meg a gyermekeket lóháton. Rabszíjra rákötötték és úgy vitték.

Amikor a király megtudta, megsarkantyúzta a paripáját:

— Utánam vitézek, utánam magyarok! Ne engedjék, hogy elvigyék a mi gyermekeinket!

— Bízunk az istenben, majd ő megsegít!

Mikor jöttek, jó napokig, akkor előrement egy futár és azt mondta:

---

3 Árpád-kori legendák és intelmek. Budapest, 1983. 99—100.

— Uram, Királyom! Késő, azon félek, nem érheted utol a kun elenséget.

És azt mondja Szent László:

És akkor az egész népnek kiadta, hogy kitartás, utol kell érjük! Nem szabad megengedni, hogy elvigyék őket!

És akkor jöttek, alig faltak valamit, de már akkor el is fogyott a tarisznyába való, mert ők nem gondolták ám, hogy olyan hosszú utat kell megtegyenek. Mikor aztán ideértek Becskereken errül, hát akkor porfelleget látott végre a távolból. Örömmel kiált fel: Ott a pogány, ott van! Megsarkantyúzta roppant paripáját, és a többi népek követték a példáját.

Mikor a kunok megtudták, hogy jön a magyar sereg, lecsatolták, eldobálták az asszonyokat, gyermekeket, csak hogy pusztá életüket megmenthessék. Hát akkor hajtottak. Igen ám, de az ő paripáik már ki voltak fáradva, és eltalálták ők, hogy aranyat szórnak el a földre.

És szórtak is aranyat. És akkor Szent László tudta, hogy a katonaság leszáll az aranyért, hogy szedje fel. Felfohászzkodott az égbe, hogy uramisten, változtasd az aranyat kővé.

Mikor szedik felfelé, hát kerek kövek.

— Megálljatok kunok, úgy becsaptatok, hogy követ akartok nekünk adni?!

Akkor aztán utolérték őket a lugosi erdőben. Ott aztán üssétek-vágjátok! Ne maradjon belőlük senki, csak egy!

Hát a vezetőt nem bántották, mert akárhogy bele voltak keseredve az üsd-vágdba, mégis királynak szót fogadtak, meghagyták. Akkor a király odament, azt mondja:

— Téged nem bántalak. Légy hírmondó messze kun országban. Hogy jajj annak, ki a magyart háborgassa!

Akkor odament egy fő ember, azt mondja:

— Uram és királyom, ne haragudj, hogy szólok, de a nép olyan éhes, hogy márhogy már nem tudjuk, mit csinálunk. Talán éhen kell meghalunk.

— Ne búsuljatok, gondoskodik az ég rólunk. Csak míg visszatérek, ne zúgolódjatok!

Akkor ő elment a hegy aljába, ahol hegyek voltak, imádkozott hangosan. Kérte a jó istent, hogy küldjön nekik ennivalót, mert elpusztulnak, oda lesz Mária országa. És amikor ezt elimádkozta, felállt a térdéről, hát hall nagy bőgést az erdőben. Odament, hát egy csomó marha... nem marha volt, hanem bivaly, bivalycsorda.

— Öljétek le őket, éhező vitézek, mert a jóisten küldte őket nektek!

Azoknak aztán nem kellett kétszer mondani. Sütték, főzték. A lóra ültek, a nyereg alá tették, úgy puhává csinálták, ették a húsokat. De hogy ők szegények nagyon éhesek voltak, úgy gondolták, ha eszünk, igen ám, de akkor víz is kellett volna, ha lett volna. Akkor azt mondja egy bátor:

— Uram és királyom, enni már ettünk, de szomjan el kell most veszünk.

— Ad az ég italt is, ha már enni adott, csak míg visszatérek, ne zúgolódjatok!

Elment megint imádkozni. Kardjával kifúrta a sziklát. Amikor kifúrta, szép forrás cseregett belőle. Mára is Szent László forrásnak hívják Romániában; ma ott van. Na és akkor ittak, akkor országokat csináltak és hálálkodtak az Istennek.

S akkor bejöttek ide a városokba. Minden városban diadalkapu volt. Minden városban enni-inni adtak a katonáknak. Úgyhogy három hétre értek haza. Mindenütt, mindenütt ettek, ittak és akkor annak öröme, hogy a kunok sohase jöttek többet, hogy a kunoktól megszabadultak, a templomokban harangoztak. Ahol picike volt a falu, vagy egy tanyán, még ott is rézcsengettyű szólt annak a tiszteletére, hogy a kunoktól megmenekültek.”⁴

A néphagyomány különböző halmokat, dombokat tatár vagy török, kuruc vagy labanc csatával hoz kapcsolatba. Így például a darvasi Bozsód pusztán van egy ún. *Testhalom*, amely alatt azok a hősök nyugsznak, akiket a tatárok legyilkoltak. Hasonlóképpen Hencida határában is van egy *Testhalom*nak nevezett hely, amely a hagyomány szerint úgyszintén az odatemetett harcosokról neveztetett el.

A testhalom helynevek számos folklorisztikai kérdést vetettek fel a kutatók körében. Az ide vonatkozó helyi mondák többnyire véres eseményről szólnak. Kétségtelenül gyakran összefüggésbe hozhatók a helység történelmének egy-egy periódusával. Részletesen foglalkozott ezzel a kérdéssel Dankó Imre.⁵

A törökök egykori jelenlétével kapcsolatban egészen nyilvánvalóan beszélnek a helynevek, a helynevekhez fűződő mondák. Így pl. a derecskei határnak Tápé felől való oldalán a Kálló mellett van egy halom, amelyről a hagyomány azt tartotta, hogy Derecske elpusztulásakor e halmon volt a török vezér sátora, s ennek az emlékére nevezték el a helyet *Sátordomb*nak. Bedő határában van egy *Törökzug* elnevezésű rész. A hagyomány szerint a törökök ott tanyáztak. Az ide vonatkozó hajdú-bihari hagyománykört Ferenczi Imre dolgozta föl.⁶

Nagybajom határában úgyszintén *Törökhalom*nak neveznek egy határrészt. Erről a hagyomány azt tartja, hogy 1659-ben e halom körül tanyázott a török had és a basa sátora ezen a halmon volt. Közeliében van a *Csatahalom*, amelyen viszont a magyar tábor volt. A két halom között volt az ütközet, amelyen először a magyarok voltak előnyben, de a török túlerő miatt a csatát elvesztette a magyar csapat.

Ezeket a példákat bőszéggel sorolhatnánk tovább! De nemcsak a törökkel kapcsolatban. Pl. Furta határában a tatár pusztítás emlékére a határnak a Nagy nyomás felől eső részét *Tatár csapás*nak nevezik. Komádiban pedig ismeretes egy *Rácvágás* nevű határrész, amelyről a néphagyomány a következőket tudja: 1707-ben a rácok megtámadták a komádiakat, akik a támadásról előre tudomást szereztek, ezért Zsáka—Furta felől, a Kutas patak gázlóját kaszákkal meghányták, s amikor jött az el-

4 Ujváry Zoltán: *Varia folkloristica*. Debrecen, 1975. 186—188.

5 Dankó Imre: i. m.

6 Ferenczi Imre: *A török küzdelmek emléke Hajdú-Bihar mondahagyományában*. A debreceni Déri Múzeum évkönyve, 1962—1964. Debrecen, 1965. 243—265.

lenség, a kaszás részbe szorították, s levagdalták őket. Egyébként ennek az emlékére a múlt században Komádiban hajnalonként harangoztak.

Itt említjük meg, hogy Báránd körzetében egy halmot *Mátyás halmá-*nak neveztek, kapcsolatba hozva azt Mátyás királlyal.⁷

Mátyás királlyal kapcsolatban számos helyi monda alakult ki Gömörben, ahol a hagyomány szerint a szőlőhegyen megkapáltatta az urakat.

A gömői Mátyás-kultusz külön vizsgálatot érdemelne. Mátyás király látogatása Gömör megyében termékenyítőleg hatott a néphagyományra. Számos gömői helység büszkélkedik azzal, hogy ott megfordult Mátyás király. A Pesty-féle Helynévtárban Jéne község jelentésében *Mátyás homloka* néven ismert szántóról tesznek említést és az elnevezést Mátyás király látogatásával magyarázzák (1864).

Jéne „Mátyás király uralkodásakor már ekzisztált, miután Mátyás király uralkodásakor országolt A' Jéneij Határban ebédelt mely dülő föld az időtől fogva, maij napig is Mátyás homlokának neveztetik”.

„Mátyás homloka tető, ahol Mátyás király ebédelt uralkodásakor a' Jéneij Családnál, vagy velek, és azóta neveztetik Mátyás homlokának”.

A jénei *Abroszka-völgy*-et is Mátyással hozzák kapcsolatba:

„Abroszka völgy, mely neveztetik egy abroszról, melyet Mátyás király A' Mátyás homloka szántó föld dülő tetőn let ebédezése alkalmával őseink által terített s együttes ebédeléskor az asztalról megszerezte közbe jöttével el vit, mely völgy neveztetik azért Abroszkanak.”

Különösen Sajógömörben él erősen az a hagyomány, hogy Mátyás király a falu szőlőhegyén kapáltatta meg az urakat. A nagy király látogatásának emlékére a falu 1912-ben szobrot állíttatott. A néphagyomány erejének csodálatosan szép emléke ez, a hit egy közösségben, hogy Mátyás király valóban járt ott és amelyre századok múltán is büszkén emlékeznek az utódok. Ebben a szlovákiai magyar faluban nagy ragaszkodással ápolják Mátyás király emlékét és gondozzák a szobrot körülölelő parányi kertet, amelynek a kapuján kis táblácskán szerény betűkkel áll: *Mátyás kert*.

A gömői Mátyás-kultusz mély hagyományát mutatja, hogy Sajógömörtől alig húsz—huszonöt kilométerre a néphagyomány alapján Putnok is jogot formál a királyi kapáláshoz. A Putnok környéki falvakban is találkozzunk azzal a hagyománnyal, hogy Mátyás király a putnoki szőlőhegyen kapáltatta meg az urakat. Így pl. Sajónémetiben — ahol szintén jogot tartanak arra, hogy Mátyás ott járt — nem kis büszkeséggel mondják, hogy Mátyás királynak Sajónémetiben volt egy kastélya és onnan látogatott át Putnokra. Puskás Farkas Károly parasztember szavai szerint: „A várhegynek az alját Tündérpataknak híjják. Ott lakott Mátyás király. Ott volt a kastélya. Onnan ment Putnokra a nemesekkel. A putnoki szőlőhegyen kapáltatta meg a nemeseket.”

Mátyás király gömői látogatását Sajógömör, Jéne és Putnok mellett Pelsőc, Vígtelke, Tornalja is számon tartja. A híres kapáltatás a pelsőciek

7 A helynevekhez kapcsolódó mondákhoz (Darvas, Hencida, Derecske, Bedő, Nagybjom, Furta, Komádi, Báránd, Konyár: Hajdú-Bihar m.) 1. Osváth Pál: 1. m.

szerint az ő szőlőhegyükön történt. A páskaházi (Csetnek-völgy) Sebő Béla (79 é.) és Máté Gyula (64 é.) is úgy tudja, hogy Mátyás király a pelsőci szőlőhegyen kapáltatta meg az urakat. „Pelsőcön a Mál oldalban van egy nagy lapos kő. Mátyás király azon ebédelt. Most is Mátyás-kőnek nevezik. Az nem áll, hogy Gömörön (Sajógömör) kapáltatta meg az urakat. Gömör elorozta magának, hogy Mátyás király ott járt.” Vigtelke (Sajó-völgy) nevét Mátyás király látogatására vezetik vissza. „Mátyás király egyszer itt vadászott. A gazdag vadászat után a nagy hegy lábánál egy kis forrásnál vig lakomát rendezett. Vig telek ez nekem — mondta Mátyás király. Így lett a falu neve Vigtelke” (Varga Ferenc, 72 é.).⁸

Más területről a helynevekkel összefüggésben utalunk a konyári *Kinizsi rét* elnevezésre, amihez a Sárréti járás legnagyobb hősének, *Kinizsi Pálnak* az emléke fűződik. Kinizsi Pálról a néphagyomány még azt is tudja, hogy a kenyérmezei csata után „vad örömében két török hulláját tartva fogai között járta híres táncát”, — továbbá, hogy a Belgrádot eláruló örök közül naponként egyet nyáron megsüttetett és a többivel megéttette.

A néphagyomány gyakran kapcsol valamilyen történeti eseményt különleges természeti jelenséghez, képződményhez, furcsa alakzatú képződményhez, sziklákhöz, fákhoz stb. Ez utóbbihoz említünk egy példát. A Nyitra megyei Bajmóc várának udvarában a múlt század közepén még mutogattak egy hatalmas hársfát, amelynek a koronája alatt ötven ember lóción kényelmesen elfért. A hagyomány szerint Nagy Lajos király leánya, Mária ez alatt a hársfa alatt mondott le a lengyel trónról. „Mondatik az is, miként e hárs árnyai alatt királyaink többször tartottak országgyűlést, tanácskozmányt és törvényszéket. Az is történetileg való, hogy alatta már Bocskay és Rákóczyak gyülesezének és alatta (Datum sub tilia nostra 1711) hivatalos iratokat bocsájtottak ki.”⁹

Végül szokásokkal összefüggő történeti néphagyományokat említünk.

Az utóbbi években idegenforgalmi látványossággá alakult a hajdúszoboszlói szilveszter esti zajkeltés, csergetés, kolompolás, durrogatás szokása. Ezt a szokást a néphagyomány a törökökkel vívott csata emlékének tartja. 1559. december 31-én egy török csapat Bárándot elhagyva Szoboszlónak tartott azzal a szándékkal, hogy a lakosokat felkoncolja, a falut kirabolja, azután fölégesse. Egy kabai parasztember ingben, mezitláb futott szilveszter éjszakáján Szoboszlóra, hogy hírül adja a törökök közeledését. Szoboszló lakossága, férfiak és nők, ifjak és idősek egyaránt fegyvert, ütő-vágó eszközt fogtak. A nők egy része a toronyba ment, hol égő lámpákat dugdostak ki körös-körül, s a harangokat félreverték, részint azért, hogy a hadakozóknak némi világosságot adjanak, részint azért, hogy a harang zúgásával a nép lelkesedését fokozzák. A török a várostól délnyugatra a Kősi folyón kívül állomásozott, s ott egy dombon ültette fel a sátorát a basa. A szoboszlóiak nagy elszántsággal rohmozták meg a törököket, s mind egy szálíg lekaszabolták. A basát egy domb alá tették és emlékeknek okáért ennek a dombnak ma is *Törökdomb* a ne-

⁸ Ujváry Zoltán: i. m. 182—184.

⁹ Kelecsényi József: A bajmóczi ős-hársfa. István bácsi Naptára, 1858. 146.

ve. A napjainkig gyakorolt szilveszteresti szokás is ennek a győztes csatának az emléke.¹⁰

A nagy idegenforgalmi attrakciónak számító busójárást is a törökökkel való harcokhoz kapcsolja a helyi hagyomány. A busójárást magyarázó monda szerint Mohácsot a török uralom alól a busók szabadították meg. A maszkos alakoskodók túlkölésétől, kolompolásától a törökök megremültek és elfutottak a városból.¹¹

A törökök feletti győzelemmel magyarázza a néphagyomány a zalaegerszegi húsvéti határjárást is. A néphagyomány szerint egy portyázó török csoport Zalaegerszeget el akarta foglalni. A törökök a várost körülvevő nádas, mocsaras területen elrejtőzve a húsvétot megelőző nagyheti körmenetet várták azzal a céllal, hogy lecsapjanak a határt kerülőkre és így a várórséget is könnyen megsemmisíthessék. A lakosság azonban megtudta a törökök tervét, előre felkészült a támadásra és megfutamította a törököket. Más magyarázat szerint a város alá érkező törökök láttára a lakosság egész éjjel járta az utcákat. Sípbal, dobbal, trombitával igen nagy lármát csapott. A török csapat ebből arra következtetett hogy a városban igen nagyszámú katonaság van, ezért nem merete megtámadni s elvonult a város alól. A török időkre szóló emlékezésül a zalaegerszegi határjárás nagyszombaton este 10—11 órakor kezdődött. A résztvevők a városháza előtt gyülekeztek nagy zajjal, dobolással és sípolással. Mindenki puskát vitt magával. Éjjel 12 órakor bementek a templomba, ahonnan imádkozás után magukkal vitték azt a zászlót, amelyet állítólag annak idején a törököktől vettek el, s kivonultak a csata egykori színhelyére. Ott a határjárók vezetője a határjárás okát, eredetét elmagyarázta. Ezt követően a résztvevők lövöldöztek, sípoltak, s majd a szőlőhegyre vonultak, ahonnan reggel felé tértek vissza a városba és az egyházi körmenettel való találkozás stb. után a határjárás befejeződött.¹²

A példákból jól kitűnik, hogy a néphagyomány és a történelem számos ponton összekapcsolódik, s a helynevek és a szokások, hiedelmek hátterében igen gyakran valós, hiteles történeti esemény áll. A helytörténeti kutatás fontos forrásnak tekintheti a néphagyományt, amint arra jó példát mutatott Módy György *Néphagyomány és helytörténet* c. munkája (Debrecen, 1975).

---

10 Ujváry Zoltán: i. m. 51—59.

11 Mándoki László: Busójárást Mohácsra. Pécs, 1963., Ernyey József: A busójárást és más farsangi játékokat. Népr. Ert. VIII. 1907. 114—126.

12 Gönczi Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914. 245—247.